

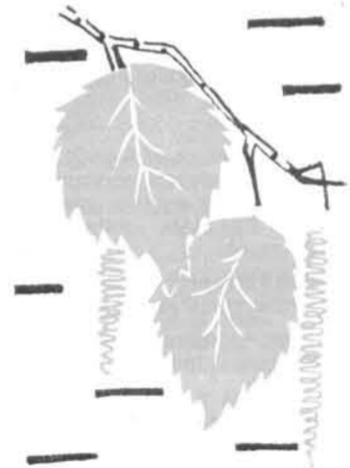
Голас Радзімы

9 сакавіка 1978 г.
№ 10 (1528)

ГАЗЕТА БЕЛАРУСКАГА ТАВАРЫСТВА ПА КУЛЬТУРНЫХ СУВЯЗЯХ З СУАЯЧЫННІКАМІ ЗА РУБЯЖОМ
(БЕЛАРУСКАЕ ТАВАРЫСТВА «РАДЗІМА»)

Год выдання 23-і
Цана 2 кап.

8 САКАВІКА — МІЖНАРОДНЫ ЖАНОЧЫ ДЗЕНЬ

Самастойнасць, годнасць, спагадлівасць у першую чаргу адзначаюць у нашых жанчынах госці з-за мяжы. Што ж тут дзіўнага? Такія рысы здаўна і ў розных народаў лічацца станоўчымі. Але ж толькі савецкае грамадства — упершыню ў свеце — дало магчымасць праявіцца гэтым якасцям у такіх памерах. Дзесяткі мільёнаў жанчын у Краіне Саветаў вучацца, працуюць, кіруюць устаноўамі і дзяржавай, і кожная з іх свабодна развіваецца як асоба — клапаціцца пра свой духоўны свет, дбае пра знешнасць, імкнецца перадаць дзецям свае лепшыя рысы. Грамадства гарантуе ім стабільнасць становішча.

НА ЗДЫМКАХ: Кацярына МАКАРАВА — звеннявая па льну з калгаса імя Кірава Шклоўскага раёна; Дзіна МАМАНТАВА — маркшэйдэр Мінскага метрабуда; удзельніцы крычаўскага ансамбля «Лявоніха»; Зоя ЛІТВІНАВА і Святлана КАТКОВА — мастачкі; Вольга КОРБУТ — алімпійская чэмпіёнка, інструктар Спорткамітэта БССР.

ЯЕ НАВУКА КІРАВАЦЬ

Больш за 500 ардэна-носаў і 10 Герояў Сацыялістычнай Працы жы-вуць у Талачынскім раё-не. Сярод іх нямаюць жан-чын. Лідзія НАВУМАВА, старшыня калгаса імя Ле-ніна, адна з тых, хто ў мірныя дні за сваю сум-ленную працу ўдастойся самага ганаровага ў на-шай краіне права насіць «Залатую Зорку» Героя.

У той дзень я быў не адзіным гасцем у невялі-кім кабінце старшыні. Яшчэ з раніцы да Наву-мавай завіталі супрацоў-нікі аднаго навукова-дас-ледчага інстытута. Амаль дзень ні на крок не ады-ходзілі яны ад старшыні, з дакладнасцю да міну-ты хранаметруючы яе рабо-чы дзень.

— Навошта гэта? — спытаў я Лідзію Андрэю-чу.

— Кажуць — дзеля на-вукі, так што даводзіцца цярэць. — пажартавала мая субяседніца. — Вы-вучаюць вопыт арганіза-цыі работы старшыні кал-гасаў, каб іншых потым вучыць.

— Вас, відаць, выбралі як лепшага старшыню?

— Хутчэй, як тыпова-га.

— Тады ж у чым зак-лючаецца ваша навука кі-раваць?

— Вось вучоныя і выс-ветляць. — зноў пажарта-вала Лідзія Андрэюна. — Можакі і самі паглядзець іх запісы... У 8.00 праводзіла апэратыўную нараду з вядучымі спецыялістамі, удакладнялі план работы на дзень. Размяркоўвала тэхніку. Адных аўтама-шын у нас больш за 20 ды трактароў 70, і трэба, каб ніводны ні мінуты не прастойваў. Па тэлефону звязвалася з будаўнікамі: закладваем свой камбікор-мавы завод, трэба ім хут-чэй варушыцца. Потым набывала ў дзвюх брыга-дах, правярыла, як пра-

цуюць агрэгаты па выт-ворчасці хвойнай мукі, як адгружаюць жывёлу на мясакамбінат. Паглядзела, ці дабудоўваюцца летнія выганы на свінакомплек-се... Спіс на некалькі ліс-тоў.

Я без спісу ведаў ужо, што Лідзія Навумава валодае рэдкім талентам кі-раўніка. Калі 15 год на-зад яе, маладоў та-ды аграномшу, выбралі старшыней калгаса, гаспа-дарка была адной з самых занябаных у раёне. Гро-шы для набодзіцы сёй-той тэхнікі даводзілася спе-чатку пазычаць у сусе-дзяў. Зараз жа калгас імя Леніна дае каля 5 мільё-наў рублёў даходу ў год. Адпаведныя змены адбы-ліся ўсюды. Калгасны ста-так тады налічваў некаль-кі дзесяткаў кароў ды сотню свіней. Цяпер у год тут вырошчваюць 7 тысяч свіней. Кароў жа на фермах звыш 3,5 тысячы. Ураджайнасць збожжа-вых — каля 40 цэнтнераў з гектара.

Было і іншае за гэтыя гады. На ўскрайку Тала-чына, амаль зліўшыся з горадам, вырас калгасны пасёлак. Мураванія катэ-джы з усімі выгодамі, з гаражамі, непадалёк. Дом такі будзе гаспадарка і бясплатна перадае яго калгаснай сям'і. Мне казалі, што жадаючых мець новае жыллё на чарзе ў калгасе засталася толькі трое. А сёлета заканч-ваюць будаўніцтва 24-кватэрнага дома для калгас-нікаў. Сэканомішы гро-шы на будаўніцтве жыл-ля, маладыя купляюць ма-шыны, матацыклы, шы-коўную мэблю. Нехта пад-лічыў, што на ашчадных кніжках калгаснікаў ля-жыць не менш 4 мільёнаў рублёў.

Напэўна, у гэтых ліч-бах таксама ёсць ацэнка старшынейвай навукі кіра-ваць: і калгас, і калгасні-кі сталі зможнымі.

Я не пытаў у Лідзію Ан-дрэюну, як здолела яна дабіцца такіх поспехаў. У раёне мне ўжо нямаюць расказалі пра яе вопыт і ўменне налагодзіць работу. Хацелася пачуць адно: ці

[Заканчэнне на 5-й стар.]

Сведчыць статыстыка

РОЎНЫЯ ВА ЎСІМ

У Беларусі жыве больш як 5 мільёнаў жанчын. Іх удзель-ная вага ў агульнай колькасці насельніцтва складае 54 пра-цэнты супраць 52 працэнтаў у 1939 годзе. Такія суадносіны склаліся з-за старэйшых узро-стаў і выкліканы вынікамі вайнаў, галоўным чынам Вялі-кай Айчыннай вайны.

У дарэвалюцыйнай Беларусі жанчыны не толькі не карыс-таліся выбарчым правам, але і былі цалкам пазбаўлены мно-гіх іншых грамадзянскіх і палі-тычных правоў або істотна аб-межаваны ў іх.

Вялікая Кастрычніцкая сацыя-лістычная рэвалюцыя забяспе-чыла поўнае раўнапраўе жан-чыны ў сацыялістычным гра-мадстве. У рэспубліцы няўхіль-на ажыццяўляецца ленынскі пры-ныцп шырокага ўдзелу жанчыны ў кіраванні дзяржа-вай.

У вышэйшым органе дзяр-жаўнай улады рэспублікі—Вяр-хоўным Савета Беларусі ССР—больш як адна трэць (37 працэнтаў) складаюць жанчы-ны. У мясцовыя Саветы народ-ных дэпутатаў у 1977 годзе абрана 38,2 тысячы жанчын (48 працэнтаў ад агульнай колькасці дэпутатаў).

Сярод народных суддзяў жанчыны складаюць 25 пра-цэнтаў і больш як 52 працэн-ты—сярод народных засядаце-ляў.

Савецкія жанчыны заняты ва ўсіх галінах народнай гаспа-даркі. Калі ў 1928 годзе ў агульнай колькасці рабочыя і служачыя Беларусі жанчыны складалі 22 працэнты, то ў 1977 годзе—53 працэнты.

Больш за ўсё жанчын (звыш

70 працэнтаў) занята ў ахове здароўя, арганізацыях фізкульту-ры і сацыяльнага забеспячэн-ня, крэдытавання і дзяржаўна-га страхавання, асветы і куль-туры, на прадпрыемствах ганд-лю, грамадскага харчавання, матэрыяльна-тэхнічнага забес-пячэння і культуры.

Сярод настаўнікаў дзённых агульнаадукацыйных школ рэс-публікі жанчыны складаюць 73 працэнты. Жанчыны-дырэк-тары васьмігадовых школ скла-даюць 29 працэнтаў, сярэдніх школ—20 працэнтаў.

У Беларусі больш як 19 ты-сяч жанчын-ўрачоў (2,8 тысячы ў 1913 годзе ва ўсёй царскай Расіі). У агульнай колькасці ўрачоў жанчыны складаюць 65 працэнтаў.

Да рэвалюцыі ў Беларусі толькі невялікая колькасць жанчын, галоўным чынам з прывілеяваных сем'яў, атрым-лівалі адукацыю ў вышэйшых і сярэдніх спецыяльных наву-чальных установах. Жанчыны Савецкай Беларусі атрымліва-юць вышэйшую і сярэднюю спецыяльную адукацыю нароў-ні з мужчынамі. Сярод студэн-так вышэйшых навучальных ус-тановаў яны складаюць 54, а сяр-эдніх спецыяльных устаноў—57 працэнтаў.

Жанчыны з вышэйшай і сяр-эдняй спецыяльнай адука-цыяй складаюць 60 працэн-таў занятых у народнай гаспа-дарцы спецыялістаў.

На пачатак 1977 года навуко-вай работай займаліся 13,3 ты-сячы жанчын, 77 з іх мелі ву-чоную ступень дактароў, а 2,7 тысячы — кандыдатаў навук.

У агульнай колькасці навуко-вых работнікаў жанчыны скла-

далі 40, а сярод дактароў і кан-дыдатаў навук—29 працэнтаў.

У рэспубліцы створана шы-рокая сетка дзіцячых дашколь-ных устаноў, што дазваляе жанчыне-маці актыўна ўдзель-нічаць у грамадска карыснай працы. У 1977 годзе ў дзіця-чых садах і яслях выхоўвалася 417 тысяч дзяцей.

Савецкая дзяржава ўзяла на сябе клопат аб здароўі жан-чын.

У дарэвалюцыйнай Беларусі не было жаночых і дзіцячых кансультацый, а ва ўсёй Расіі іх налічвалася толькі 9.

На пачатак 1977 года ў рэс-публіцы меліся 594 жаночыя кансультацыі, дзіцячыя паліклі-нікі, амбулаторыі (у 1940 го-дзе іх было 311), мелася 7,1 тысячы ўрачэбных і акушэр-скіх ложкаў для цяжарных жан-чын і парадзіх—гэта ў 26 разоў больш, чым у 1915 годзе. Ця-пер усе жанчыны пры родах забяспечаны бясплатнай меды-цынскай дапамогай.

3 году ў год растуць рас-ходы дзяржавы на выплату да-памогі маці, навучанне і абслу-гоўванне дзяцей. У 1976 годзе больш як 46 тысяч мнагадзет-ных маці атрымлівалі штоме-сячную дзяржаўную дапамогу; акрамя гэтага 11,2 тысячы ма-ці, якія маюць дваіх дзяцей, пры нараджэнні трэцяга дзіця-ці атрымалі аднаразовую да-памогу.

У 1973 годзе ўстаноўлены дапамогі па цяжарнасці і ро-дах у размеры поўнага зароб-ку, незалежна ад працоўнага стажу, павялічана колькасць аплачваемых дзён па догляду за хворым дзіцем.

У КАНСТЫТУЦЫЙНАЙ КАМІСІІ БЕЛАРУСКАЙ ССР

27 лютага пад старшынствам кандыдата ў члены Палітбюро ЦК КПСС, першага сакратара ЦК Кампарты Беларусі, стар-шыні Камісіі па падрыхтоўцы праекта новай Канстытуцыі Бе-ларускай ССР таварыша П. Ма-шэрава адбылося пасяджэнне Канстытуцыйнай камісіі БССР.

Камісія разгледзела праект новай Канстытуцыі Беларускай ССР.

На пасяджэнні выступіў та-варыш П. Машэраў.

У абмеркаванні праекта но-вай Канстытуцыі БССР прыня-лі ўдзел першы сакратар Мін-скага абкома КПБ У. Мікуліч, старшыня Брэсцкага абласнога выканаўчага камітэта Савета народных дэпутатаў К. Мацю-шэўскі, міністр юстыцыі БССР А. Здановіч, работніца вытвор-чага аб'яднання «Інтэграл» імя XXV з'езда КПСС М. Пятро-віч, першы сакратар ЦК ЛКСМ Беларусі К. Платонаў, дырэк-тар завода «Гомсельмаш» імя

60-годдзя Вялікага Кастрычні-ка Н. Афанасьеў, старшыня праўлення Саюза пісьменнікаў БССР, Герой Сацыялістычнай Працы Я. Скурко (Максім Танк).

Камісія ў асноўным адобры-ла праект новай Канстытуцыі Беларускай Савецкай Сацыялі-стычнай Рэспублікі і пастана-віла ўвайсці ў Прэзідыум Вяр-хоўнага Савета рэспублікі з прапановай апублікаваць пра-ект Канстытуцыі БССР для ўсенароднага абмеркавання.

ЯК СССР АБАРАНЯЕ ПРАВЫ ЖАНЧЫН

Абвясчаючы раўнапраўе жанчын, Кан-стытуцыя СССР змяшчае новыя палажэн-ні, якія гавораць аб ажыццяўленні гэ-тых правоў на больш высокім узроўні. Непасрэднае дачыненне да жанчын ма-юць многія артыкулы Асноўнага Закона. Напрыклад, тыя, дзе гаворыцца аб усе-агульнай абавязковай сярэдняй адука-цыі, аб праве выбару прафесіі, роду заняткаў і работы ў адпаведнасці з пры-званнем, здольнасцямі, адукацыяй чала-века, аб праве кожнага савецкага чала-века ўдзельнічаць у кіраванні дзяржаў-нымі і грамадскімі справамі.

Ці адлюстроўваюць гэтыя артыкулы рэальнае становішча савецкіх жанчын? Звернемся хаця б да некалькіх фактаў. 475 жанчын абраны ў савецкі парламент — Вярхоўны Савет СССР, гэта трэць дэ-путатаўскага корпуса. За аднолькавую пра-цу з мужчынам жанчына атрымлівае роўную аплату. Сярод работнікаў з вы-шэйшай і сярэдняй спецыяльнай адука-цыяй жанчыны складаюць 59 працэнтаў. Мацярынства ў СССР прызнана сацыяль-най функцыяй.

Становішча савецкіх жанчын, сведчыць вядомы грамадскі дзеяч ЗША Холанд Робертс, «служыць прадметам зайдра-ці для жанчын Захаду». Бо ў капіталі-стычных краінах, у прыватнасці ў ЗША, як сцвярджае Марта Грыфітс, былы член палаты прадстаўнікоў амерыканскага кан-грэса, яны аднесены да катэгорыі «лю-дзей другога сорту». Жаночая праца, як правіла, менш кваліфікаваная, чым муж-чынская. Розніца ў аплаце працы жанчын і мужчын дасягае ў некаторых капіталі-стычных краінах 50 працэнтаў.

У Злучаных Штатах жанчыны па зако-ну карыстаюцца палітычнымі правамі. Гэта юрыдычна. А на справе? Сярод 435 членаў палаты прадстаўнікоў амерыкан-

скага кангрэса толькі 18 жанчын. У сена-це іх наогул няма.

Адным словам, самыя бліскучыя арты-кулы аб эмансипацыі, аб раўнапраўі ў кодэксах многіх краін нагадваюць хутчэй фармальныя рэверансы ў адрас прыго-жэга полу. А ў жыцці жанчыны падвяр-гаюцца дыскрымінацыі.

Савецкі Саюз і іншыя сацыялістычныя краіны выступаюць на міжнароднай арэ-не ў абарону правоў працоўных жан-чын, іх чалавечай годнасці. Дзякуючы намаганням Савецкага Саюза палажэнні аб правах жанчын былі ўключаны ў роз-ныя міжнародныя дакументы, прынятыя ААН і яе спецыялізаванымі ўстановамі—Міжнароднай арганізацыяй працы (МОТ) і Арганізацыяй Аб'яднаных Нацый па пытаннях асветы і навукі (ЮНЕСКО).

Па прапанове СССР у Статут ААН было ўключана палажэнне, згодна з якім міжнароднае супрацоўніцтва павінна вы-ражацца ў «падтрымцы павягі правоў чалавека, асабліва ў праве на працу і праве на адукацыю, а таксама асноў-ных свабод для ўсіх без адрознення ра-сы, мовы, рэлігіі і полу».

У 1948 годзе, калі была прынята Усе-агульная дэкларацыя правоў чалавека, у яе па ініцыятыве Савецкага Саюза бы-лі запісаны артыкулы аб праве на пра-цу, адукацыю, на ўдзел у кіраванні дзяржавай без расавых адрозненняў, нацыянальнага паходжання, полу. Асо-бны палажэнні дэкларацыі леглі ў асно-ву канвенцый аб правах жанчын.

Дзесяць год назад ААН прыняла Дэ-кларацыю аб ліквідацыі дыскрымінацыі ў адносінах да жанчын. Прадстаўнікі ка-піталістычных краін (ЗША і Англія) спрабавалі абмежаваць дэкларацыю аб-вядзеннем прыняпаў, ужо запісаных у адпаведным міжнародных канвенцыях.

Па намганнях СССР быў унесены шэ-раг паправак, якія абагачалі гэты даку-мент палажэннямі аб тым, што яшчэ трэба будзе зрабіць: галоўным чынам, у галіне сацыяльна-эканамічных правоў жанчын.

Вядома, дэкларацыя не з'яўляецца формай міжнароднага пагаднення, што забяспечвае эфектыўную абарону пра-воў жанчын ва ўмовах капіталізму. Не выпадкова ў апошні час асабліва вост-ра стала адчувацца неабходнасць у да-куменце, які абавязвае краіны, што далучыліся да яго, перабудаваць адпа-ведным чынам свае нацыянальныя зака-надаўствы і на справе ажыццявіць раў-напраўе жанчын з мужчынамі.

Савецкі Саюз прыкладае намаганні да таго, каб ААН прыняла Канвенцыю аб ліквідацыі ўсіх форм дыскрымінацыі жанчын. Многае, у прыватнасці, было зроблена ў працэсе абмеркавання і за-цвярджэння праекта гэтага дакумента на XXV сесіі Камісіі па становішчы жанчын у 1974 годзе. У выніку ў яго ўвайшлі важнейшыя пастулаты: у абарону зако-наў аб ахове маці і дзіцяці, у абарону правоў жанчын на роўнае з мужчынамі ўзнагароджанне за роўную працу, у аба-рону заканадаўства аб ахове працы жан-чын, аб адказнасці дзяржавы ў вырашэн-ні праблемы недахопу і недаступнасці дзіцячых устаноў.

Савецкаму Саюзу належыць вядучая роля ў распрацоўцы і ратыфікацыі ажыц-цяўляемых пад эгідай МОТ міжнародных пагадненняў у абарону інтарэсаў пра-цоўных жанчын. Сярод іх канвенцыя «Аб дыскрымінацыі ў галіне працы і занят-каў» — адзін з галоўных дакументаў у сферы правоў чалавека, сацыяльнай па-літыкі, кіравання працоўнымі адносіна-мі, канвенцыя «Аб палітыцы ў галіне

занятасці», якая патрабуе прадастаўлен-ня права на прафесійную падрыхтоўку без усялякай дыскрымінацыі, у тым лі-ку і па прыкметах полу.

Звяртае на сябе ўвагу прынцыповая, на мой погляд, статыстыка: Савецкі Саюз, які ўступіў у МОТ у 1954 годзе, ратыфікаваў 40 канвенцый, уключаючы ўсе асноўныя, што датычаць правоў пра-цоўных жанчын. А ЗША, якія з'яўляюцца членам МОТ з 1934 года, — толькі сем. Прычым сярод іх няма ніводнай, якая б мела дачыненне да правоў пра-цоўных жанчын.

Адзінаццаць год прайшло пасля пры-няцця Генеральнай Асамблеяй ААН Між-народных пактаў аб правах чалавека. У іх запісана, што ідэал свабоднай чалаве-чай асобы, свабоднай ад страху і гале-чы, можа быць ажыццяўлены толькі тады, калі будуць створаны ўмовы, пры якіх кожны можа карыстацца сваімі эканамічнымі, сацыяльнымі і культурнымі правамі таксама, як і сваімі грамадзян-скімі і палітычнымі правамі.

Усё гэта, натуральна, датычыцца жан-чын, якія складаюць палавіну чалаве-цтва.

Савецкі Саюз ратыфікаваў Міжнарод-ны пакт аб эканамічных, сацыяльных і культурных правах і Міжнародны пакт аб грамадзянскіх і палітычных правах. У той жа час многія дзяржавы Захаду да гэтага часу адмаўляюцца стаць удзельнікамі гэтых пактаў.

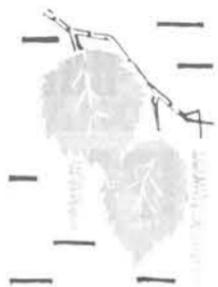
Я думаю, што пазіцыя той або іншай дзяржавы, у даным выпадку ў сферы міжнароднай абароны правоў жанчын, служыць дастаткова аб'ектыўнай атэста-цыяй ступені яе дэмакратычнасці.

Алена КЛІНАВА,
кандыдат гістарычных навук.
АДН.

Дарагія суайчынніцы за межамі Бацькаўшчыны! Шчыра і сардэчна віншваем вас са святам 8 Сакавіка — Міжнародным жаночым днём! Жадаем плённай грамадскай працы ў справе ўмацавання духоўных сувязей з Радзімай, патрыятычнага выхавання маладога пакалення, трываласці ў штодзённым змаганні з жыццёвымі нягодамі, здароўя, шчасця і дабрабыту.

БЕЛАРУСКАЕ ТАВАРЫСТВА
«РАДЗІМА»

РЭДАКЦЫЯ ГАЗЕТЫ
«ГОЛАС РАДЗІМЫ»

СПАКОЙНА ішла я ў той вечар па ціхай, заснежанай вуліцы Віцебска. Узпэўнена націснула кнопку звонка: ведала, мяне тут чакаюць, мы загадзя дамовіліся аб сустрэчы.

І я чакала. Прызнацца, з нецярплівасцю. Вось-вось адчыняцца дзверы і я сустрэнуся з будучай сваёй гераіняй, ветэранам працы, роданачальніцай новай рабочай дынастыі, цікавай жанчынай. Сядзем мы з ёю адна насупраць другой і няспешна павядзём гаворку. Будзе мякка ліцца святло, з кухні данясецца пах свежа заваранага чаю, а я буду слухаць

больш было едакоў, чым работнікаў, — цяпер гэта ўсё роўна. Была сялянкай. Стала работніцай. Роданачальніцай першай дынастыі патомных рабочых на фабрыцы, якая носіць імя Камуністычнага Інтэрнацыянала Моладзі. З 1931 года стаіць на зямлі «КІМ», з 1931 года па сённяшні дзень лёс самой Караліны Антонаўны, яе мужа, яе дзяцей непарыўна звязаны з фабрыкай.

Колькі ж гэта дзесяцігоддзяў? Трыццатая, саракавая, пяцідзятая, шасцідзятая, сямі... Пералічыць і то цяжка. Здаецца, кладзеш адну за адной важкія цагліны, узводзіш высокія, крутыя паверхі. А пра-

да—і адчувалі сябе самымі шчаслівымі на свеце. «Было, было такое», — усміхаецца Караліна Антонаўна. Толькі не надта любіць яна захапляцца ўспамінамі: «Жыла, як усе».

Яшчэ адну старонку гартаю — гады вайны... Паважаны на фабрыцы чалавек, майстар фарбавальнага цэха, камуніст Антон Агрызка пайшоў на фронт добраахвотнікам. З маленькім сынам Валеркам — год яму яшчэ не было — засталася Караліна Антонаўна адна. Падалася ў вёску да бацькі-ўдаўца, ведала, што яе, жонку камуніста, добрую работніцу, партрэты якой змяшаліся ў газеце, пра якую потым напі-

сварыліся, не скардзіліся. «Такі патрыятызм у нас быў, такі патрыятызм! Ведаеце, самі цяпер здзіўляемся, як мы тады працавалі». Працавалі, каб зноў стаяла на зямлі іхняя фабрыка, каб зноў завіхалася ў цэху матальшчыца Караліна, а ў суседнім яе Антон пастукаў сваімі малаточкамі. Каб прыбяглі б да іх сюды дзеці, Валеры і Людміла. Сёння сын — інжынер-тэхнолаг, кіраўнік партыйнай арганізацыі «КІМа», а дачка — інжынер-хімік. Толькі б казалі яны так, як гавораць сёння: «Усё лепшае, што ў нас ёсць, мы ўзялі ад сваіх бацькоў. Асабліва ад маці».

...У сінім атласным халаціку

ПОМОЩЬ ДРУЗЬЯМ

В Республику Гвинея-Бисау отправляется крупная партия продуктов питания — дар Союза обществ Красного Креста и Красного Полумесяца СССР населению этой страны, пострадавшему от сильной засухи.

Советский Красный Крест не впервые приходит на помощь народу дружественной Гвинея-Бисау. В марте 1975 года специальным рейсом Аэрофлота из Москвы в Бисау была доставлена партия медикаментов, 10 тысяч метров тканей, а также продовольствие. Во всем этом молодое государство, делавшее тогда первые шаги после свержения многовекового колониального ига, испытывало острую потребность.

Руководствуясь принципами гуманизма, Союз обществ Красного Креста и Красного Полумесяца СССР неизменно приходит на помощь населению стран, пострадавших от стихийных бедствий или ставших жертвой эпидемий. За последние годы, например, по каналам Красного Креста была оказана помощь Эфиопии, Народной Республике Бенин, Анголе, Мадагаскару, Республике Островов Зелёного Мыса.

Глубокую тревогу и искреннее сочувствие вызвали у советских людей и недавние сообщения о новых стихийных бедствиях, постигших население Мозамбика. Из-за разлива реки Лимпопо тысячи крестьян этой страны остались без крова, залиты поля, нанесен серьезный ущерб народному хозяйству. Выражая волю миллионов советских людей, Союз обществ Красного Креста и Красного Полумесяца СССР в ближайшее время отправит в Мозамбик более двух тонн медикаментов, перевязочные средства, палатки, одеяла и продукты питания.

Советский Красный Крест и соответствующие организации африканских государств обмениваются опытом работы. С этой целью весной прошлого года нашу страну посетили, в частности, представители обществ Красного Креста Гвинея-Бисау и Республики Островов Зелёного Мыса.

Юрий
АРХАНГЕЛЬСКИЙ.
ЛПИ

БЫЦЬ «ЯК УСЕ»...

трошкі ўсхваляваны жаночы голас. Пра далёкую маладосць, пра жыццёвыя шляхі-дарогі, пра мацярынскія радасці і клопаты.

А яна... Гэтая маленькая, сціпляя, на першы погляд нават ціхая жанчына, ледзь не з першай хвіліны павяла сваю лінію і вытрымала яе цвёрда да самага нашага развітання. Сустрэла ветліва.

— Калі ласка, праходзьце, распранайцеся. Толькі што я магу расказаць? Жыла, працавала, як усе. Вось ён, мой Антон Пятровіч, яму ёсць што расказаць... Чалавек ваяваў у слаўным корпусе Даватара, колькі ордэнаў з фронту прынес! Сядайце ж, калі ласка, сядайце. А я... зараз...

Яна была яшчэ ў пакоі, і яе ўжо не было тут. Насупраць мяне на канапе сядзеў «готовы» расказчык. Прыкладна так, як я і чакала, ціха і няспешна ліўся яго расказ. Так ды не так... За ўвесь вечар Караліна Антонаўна, здаецца, ні на хвіліну не падсела да нас. Увойдзе з кухні ці з суседняга пакоя, пастаіць, паслухае, падбядзёрыць мужа ўсмешкаю, скажа слова-другое: «А як мы на дэманстрацыі хадзілі, памятаеш? ...Як руіны разбіралі...» Альбо: «Раскажы, як ты з фронту вяртаўся...» І зноў знікне.

«Людзі, людзі. Далёкія зоркі. Далаяцець бы мне толькі да вас», — сказаў паэт. Колькі разоў за той вечар успомніліся мне гэтыя словы! Бо так і адчувала я, што не «далацела», не дайшла пакуль што да характару, душы гэтай жанчыны, не зразумела яе.

Здаецца, чаго прасцей. Уся яе біяграфія, як адкрытая кніга, чытай, гартай старонку за старонкай. Маладзенькая сялянская дзяўчына ў тая далёкія трыццатая гады падалася ў Віцебск, у горад. Ці лозунг «Даше КІМ!» паклікаў, ці пацягнула з ціхай вёскі да бурлівага жыцця вялікага маладзёжнага калектыву, ці жыць было нялёгка ў бацькавай сям'і, дзе

несці іх, гэтыя цагліны, на сваіх плячах, не надта шырокіх і моцных, і застацца такой, якой я бачу яе перад сабой... Вялікія чорныя вочы ўсё яшчэ маладыя, усё яшчэ прыгожыя, свецяцца цеплынёй, цікавасцю да жыцця і нечым глыбінным, адухоўленым. А манера сябе паводзіць — стрыманая, ціхая і разам з тым гордая.

Адчуваю, чым далей, тым усё больш і больш падабаецца мне гэтая жанчына. І ўсё большай загадкай уяўляецца. Зноў і зноў вяртаюся памяццю да іх маладосці, яе і Антона Пятровіча. Можна адтуль трэба пачынаць і там шукаць вытокі яе характару? У тых закліках і лозунгах, у кіпучым энтузіязме ўсёй краіны, абуджанай уладай Саветаў да новага жыцця? Ці ў быцце маладых работніц, у іх песнях і сціпрых уборах, у іх непаўторным светапоглядзе, калі ўсё знешняе, усё дробязнае адыходзіла на задні план, было не варта ўвагі. Бо многія жылі гэтак жа, як і яна, на сілі паркалёвыя сукенкі і белья, з блакітнай аблямоўкай «прарызінкі» — была такая мо-

шучь кімаўскія летапісцы: «Слава юнай матальшчыцы Караліны Агрызка грымела далёка за межамі нашага горада», — што яе не пакінуць у спакой фашысты. Не шукала лёгкага жыцця і не знайшла яго і ў ціхай бацькоўскай хаце. Памагала партызанам як магла, двойчы трапляла ў блакаду, з галодным дзіцем на руках, двойчы вярталася на папалішча роднай бацькоўскай хаты.

— Цяжка было вам у тая дні, Караліна Антонаўна?

— Як і ўсім... — гучыць кароткі, як формула, адказ.

Яшчэ не закончылася вайна, яшчэ на захадзе гримелі гарматы, а былія рабочыя, работніцы, усе, хто застаўся жывы, не згаворваючыся, пацягнуліся да свайго, амаль ушчэнт разбітага «КІМа», да свайго, як гаварылі некалі, першага дзецішча першай пяцігодкі. Расчыталі руіны, манцравалі абсталаванне, латалі параненыя сцены, узводзілі часовыя прыбудовы. І самі жылі ў часовых бараках, ледзь не па дзесяць гаспадынь на адной кухні, не

з тугім пучком цёмных, са срэбрам валасоў, я ўбачыла яе на «КІМе», на яе рабочым месцы, у адзеле збыту гатовай прадукцыі. Яна наклеивала адрасы на кантэйнеры, выпісвала накладныя. Куды толькі не ідуць сёння вырабы «КІМа» — панчохі, шкарпэткі, калготкі, трыкатажная жаночая і мужчынская бялізна. Усю карту Савецкага Саюза, здаецца, можна згадаць. А яшчэ — на экспарт, у Манголію і Румынію пасылае свае вырабы лепшае трыкатажнае прадпрыемства краіны.

А там, дома, нецярпліва паглядвае ўжо на гадзіннік Антон Пятровіч. Хутка ён апрагне паліто. І выйдзе з дому. Потым пойдучь яны па старажытных і новых вуліцах Віцебска, і многія сустрэчныя людзі будуць саступаць ім дарогу.

Іх тут ведаюць. Іх павяжаюць. Усю рабочую дынастыю: маці, бацьку, дачку, сына.

Здаецца, я разгадала яе сакрэт, калі ён наогул ёсць. Быць як усе... Як мільёны жанчын, што падзялілі са сваім народам шляхі-дарогі, заклікі і лозунгі, справы і клопаты. Будні і святы. Падзялілі лёс. Яны не любяць гучных слоў, такія жанчыны, але добра ведаюць, якім быў бы іх уласны лёс, іх дзяцей — дзяцей батрачак, служанак, фабрычных работніц, калі б у кастрычніку 1917 года не прагучэў залп Аўроры. Прайшлі б яны па зямлі, як лісце травы, бяздольныя і бяспраўныя.

А сёння — я ведаю многіх і многіх сучасніц маёй гераіні — работніц, калгасніц, інжынераў, вучоных, што таксама жывуць «як усе». Роўныя сярэд роўных, шчаслівыя сярэд шчаслівых.

Быць як усе. Гэта так звычайна, проста. І так высока, велічна! — быць як усе проста, сумленныя савецкія людзі.

Алена УЛАДЗІМІРАВА.
НА ЗДЫМКУ: Караліна Антонаўна [злева] з мужам і дзецьмі.

ЗА МЯЖОЙ І ДОМА

Спаўняецца 100 гадоў з дня вызвалення Балгары ад асманскага ярма. Разам з усім савецкім народам і балгарскімі сябрамі шырока адзначаюць гэту знамянальную дату і працоўныя Беларусі. І сакавіка ў Доме літаратара адбыўся вечар дружбы грамадскасці Мінска,

прысвечаны слаўнаму стагоддзю.

На вечары прысутнічалі партыйныя і дзяржаўныя дзеячы, кіраўнікі міністэрстваў і ведамстваў, прадстаўнікі грамадскіх арганізацый, актывісты Беларускага аддзялення Таварыства савецка-балгарскай дружбы.

Разам з імі — саветнік-пасланнік пасольства Народнай Рэспублікі Балгарыі ў СССР М. Марынаў, які прыбыў у сталіцу рэспублікі.

З дакладам перад прысутнымі выступіў старшыня праўлення Беларускага аддзялення Таварыства савецка-балгарскай дружбы, міністр вышэйшай і сярэдняй

спецыяльнай адукацыі БССР М. Мяскоў.

Цёпла было сустрэта выступленне саветніка-пасланніка пасольства НРБ у СССР М. Марынава.

Удзельнікі вечара аднадушна прынялі тэкст прывітальнай тэлеграмы ў адрас Усенароднага камітэта балгара-савецкай дружбы.

«Голас Радзімы»

№ 10 [1528], 1978 г.

КТО НАДЕВАЕТ ДОМАШНИЙ ФАРТУК?

Активная роль женщины в обществе и одновременно многочисленными обязанностями по дому. Как ликвидировать проблему? Об этом размышляет кандидат философских наук, социолог Елизавета ЗУЙКОВА. Ее перу принадлежат книги на эту тему. Среди них «Совершенство быта в условиях социализма», «Женщины вчера и сегодня», «Быт при социализме».

РАВЕНСТВО ДЕ-ЮРЕ И ДЕ-ФАКТО

Наш рассказ о проблемах, связанных с искоренением остатков неравенства «слабого» пола в советской семье, надо начинать с характеристики положения женщин сразу после Октябрьской социалистической революции 1917 года. Царская Россия оставила тяжелое наследие: четыре пятых женщин не знали грамоты, были фактически отстранены от квалифицированного труда, подавляющее большинство работало по найму — домашними прислугами, батрачками. Женщина не имела даже паспорта, ее имя вписывалось в паспорт мужа — главы и полновластного хозяина в семье.

Советская власть ликвидировала неравенство женщин в семейном праве: брак стал гражданским, добровольным союзом мужчины и женщины, основанным на свободной от материальных расчетов любви. Первая Советская Конституция 1918 года закрепила равные экономические и политические права за гражданами обоих полов.

Но равенство де-юре еще не означало равенства де-факто. Еще предстояло победить не только безработицу и неграмотность, но и многие пережитки в сознании людей и среди них патриархальное отношение к женщине. Лишь к концу тридцатых годов в СССР было осуществлено фактическое равенство женщины с мужчиной во всех сферах жизни.

Сегодня каждый второй работник, занятый в народном хозяйстве СССР, — женщина. Характерно массовое освоение «слабым» полом многих видов квалифицированного, высокооплачиваемого труда. Доля женщин среди рабочих, занятых, например, в электротехнической промышленности и приборостроении, составляет 52 процента, в точном машиностроении и радиопромышленности — до 67 процентов.

ГДЕ ИСКАТЬ СЧАСТЛИВЫЕ СЕМЬИ

В то же время налицо противоречие между активной ролью, которую играют женщины в обществе, и грузом их семейных обязанностей. В семьях, где есть дети, женщины заня-

ты домашними хлопотами в 2—3 раза больше мужчин. Не случайно в Основах законодательства Союза ССР и союзных республик о браке и семье говорится, что закон призван содействовать «устранению остатков неравного положения женщин в быту и созданию коммунистической семьи».

Советский социолог А. Попова (автор книги «Семейная кооперация труда и ее совершенствование при социализме») подчеркивает, что семья — это малый коллектив, предполагающий и коллективную форму труда с такой особенностью, как семейная кооперация. Это в идеале. А по существу, отмечает социолог, мы встречаемся и нередко со старыми представлениями о месте мужчины и женщины в семье.

В Москве на Автомобильном заводе имени Ленинского комсомола я вместе с группой ученых-социологов МГУ провела тематическое исследование среди 4134 женщин. Выяснилось, что ежедневно на ведение домашнего хозяйства 582 из них тратят от 1 до 2 часов, а 1959 — свыше четырех часов.

В то же время из 6362 опрошенных на этом автозаводе мужчин от одного до двух часов расходуют на домашнее хозяйство 2470, свыше четырех часов — лишь 489. Примерно пятая часть опрошенных — 1340 мужчин — совсем не занимаются домашними делами.

Процесс выравнивания степени участия мужчин и женщин в домашнем и общественно полезном труде активно идет в молодых семьях или там, где супруг имеет высокий уровень образования. Этот вывод подтвердили, в частности, данные обследования, которым занималась в 595 ленинградских семьях социолог А. Пименова. Полная кооперация в домашнем труде отмечена ею среди 10 процентов семей, в которых супруг был с образованием в объеме школы-семилетки, и среди 29 процентов семей, где у мужей было высшее или незаконченное высшее образование. Полная кооперация труда была осуществлена среди 22 процентов семей, где возраст супругов не превышал 24 лет, и лишь среди 2,6 процента семей, в которых супруги были старше 50 лет.

Проблемная лаборатория социологических исследований Белорусского государственного университета, изучив в Минске мнение более тысячи мужчин и женщин — работников камвольного комбината, часового завода и завода тракторных запасных частей, получила весьма интересные данные: оказалось, что там, где супруги несут одинаковую нагрузку по

ведению домашнего хозяйства, счастливые семьи встречаются в десять раз чаще, чем неудачные.

ЧТО ДЕЛАТЬ!

Для ликвидации остатков неравенства женщин в семье большое значение имеют меры, которые осуществляются в масштабах страны. Я имею в виду специальные курсы на предприятиях по подготовке молодежи к семейной жизни, к выполнению хозяйственных функций. Очень ценен опыт многих Дворцов бракосочетания, где до регистрации брака жениха и невесту на специальных курсах знакомят с функциями семьи, вопросами воспитания детей, с обязанностями супругов. Как показали конкретно-социологические исследования, например, в Днепропетровске и Петрозаводске, эта среда наиболее благоприятна для пропаганды нового образа жизни.

Весьма эффективны постоянные тематические передачи по радио и телевидению, выступления видных специалистов, широкие дискуссии в советской печати.

Большое значение в воспитании правильного понимания сущности семьи и ее функций имеют народные университеты, при которых работают факультеты семейно-бытовой культуры. Как ректор народного университета при Московском государственном университете имени Ломоносова, могу сказать, что у нас весьма результативно работает факультет «Научная организация быта и досуга студентов».

Особо отмечу жизненно важное программное положение, включенное в новую Конституцию СССР, которого не было в Основном Законе 1936 года. Речь идет о создании «условий, позволяющих женщинам сочетать труд с материнством». Это, на мой взгляд, существенно поможет успешно избавиться от остатков неравенства женщин в быту.

Я говорю в данном случае не только о материальной стороне дела — дальнейшем расширении строительства детских дошкольных учреждений (их посещает около 13 миллионов ребят, однако потребность удовлетворена еще не полностью), улучшении качества и увеличении объема работы предприятий бытового обслуживания. Не менее важен и моральный аспект. Строка в Конституции, конечно, поможет в важной и сложной работе по перестройке сознания «сильного» пола, который, я убеждена, будет в большей мере, чем раньше, помогать женщинам в воспитании детей, в домашних хлопотах.

Пад веснавым сонцам пачынаюць раставаць снягі.

ЯЕ НАВУКА КІРАВАЦЬ

[Заканчэнне. Пачатак на 3-й стар.]

задаволена яна ўласным лёсам, сваёй клапацівай і, што казаць, не зусім звычайнай для жанчыны пасадай?

— Не ведаю, ці вытрывала б на іншым месцы. — адказала Навумава. — Мне падабаецца працаваць з людзьмі, наогул, дзейнічаць. Люблю, калі ёсць прастора для эканамічнага маневру, калі трэба мабілізаваць усе веды, вопыт, нават рызыкаваць. А праца на такой пасадзе патрабуе ад чалавека ўніверсальнасці ва ўсім — характары, адукацыі.

Прастора для маневру. Яшчэ зусім нядаўна Лідзія Андрэеўна ўзначальвала сярэдні па памерах калгас «Перамога». Паказчыкі былі выдатныя, гаспадарка заўсёды мела добры прыбытак. Але Навумава была незадаволена. Цяжка ў невялікай гаспадарцы, дзе ёсць толькі комплекс для вырошчвання маладняку, наладзіць сапраўды паточную вытворчасць свініны. Трэба было аб'яднаць адна тынныя гаспадаркі, стварыўшы на іх агульнай базе замкнёны вытворчы цыкл з адкормачнікамі, кармавым заводам, сучаснымі фермамі. У раёне падтрымалі гэтую думку. Але хто згодзіцца на такую нялёгкую справу? Прапанавалі Навумавай. І кандыдатуру яе адобрылі не толькі «свае», з «Перамогі», але і калгаснікі з суседняй гаспадаркі імя Леніна, з якой аб'ядналіся ў адну гаспадарку. Людзі ведалі: калі за справу возьмецца Навумава, поспех забяспечаны.

— Якія вартасці кіраўніка цаню вышэй за ўсё? Энергічнасць, прадпрымальнасць, упартасць... Не зусім жаночыя рысы? Тады дадайце сюды самія жаночыя — цяплянасць і любоў да людзей. Нават за самымі тэрміновымі і важнымі клопатамі нельга забываць пра тых, з кім працуеш побач.

...Гэты выпадак здарыўся якраз напярэдадні майго прыезду ў калгас. Ноччу раптоўна згарэла хата адзінокага інваліда вайны. А ўжо назаўтра

Навумава склікала праўленне: «Трэба тэрмінова выдзеліць старому грошы на новы дом». Сама ж нагледзела прыдатную будыніну з тых, што прадаюцца. За сродкі калгаса яе купілі і перадалі пагарэльцу. Уся справа не заняла і некалькі дзён.

Урэшце, як я зразумеў потым, нічога незвычайнага не здарылася. Гэта таксама стыль работы Навумавай-кіраўніка: ніколі не лічыць дробязямі асабістыя клопаты аднавяскоўцаў. І не праходзіць ніводнага пасяджэння праўлення, дзе б не разглядаліся асабістыя заявы калгаснікаў. Рэзалюцыя, як правіла, адна: «Просьбу задаволіць».

Калгас імя Леніна індэка называюць «жаночым». Амаль усе галоўныя кіруючыя пасады тут «акупіравалі» жанчыны: старшыня, галоўны арганом, галоўны эканаміст і бухгалтар, інжынер па працы, арганом-насеннявод, заатэхнік, начальнік цэха свінагадоўлі, некалькі брыгадзіраў. Выпадковасць?

— Безумоўна, хаця жанчыны ў нас і сапраўды цудоўныя. — адказала Лідзія Андрэеўна. — Але галоўнае не тое, хто кіруе, а што жанчыны на справе могуць прыняць роўны ўдзел у любой сферы вытворчай і грамадскай дзейнасці. І яшчэ паказальна, што ніхто з нашых жанчын не жадае абмяжоўваць свой круггляд хатнімі інтарэсамі. Калі ўвесь час знаходзіцца сярод людзей, жыць агульнымі інтарэсамі — кожны дзень будзе цікавым і непаўторным.

— Але жанчыне трэба яшчэ заставацца жанчынай...

— Гэтаму не можа перашкодзіць ніякая пасада. Я, прынамсі, лічу сябе шчаслівай маці, бо мой старэйшы сын-студэнт таксама вырашыў працаваць у сельскай гаспадарцы. Значыць я была для яго прыкладам. Ну а астатняе — сакрэт кожнай жанчыны: як ёй паспяваць быць і прыгожай, і моднай апранутай, і вясёлай.

Вячаслаў ХАДАСОЎСКІ.

Не прайшло яшчэ і васьмі год пасля таго, як былі закладзены фундаменты першых будынкаў у цэнтры саўгаса «Новае Палессе» Салігорскага раёна, створанага на базе асушаных зямель. А сёння ўжо выраза на вырысоўваюцца контуры сялібы новага тыпу з усімі відамі добраўпарадкавання і культурна-бытавага абслугоўвання. НА ЗДЫМКУ: у наваколлі пасёлка саўгаса «Новае Палессе».

Фота Ю. ІВАНОВА.

СПРАДВЕКУ ВЕРШЫ ПРА ЖАНЧЫН ПІСАЛІ...

Кастусь ЦВІРКА

Згубіў цябе. Куды ж пайсці!
Ні адраса, ні тэлефона.
Як промень воч тваіх знайсці
У горадзе мільённым!

Я без цябе — аглухлы грот,
Пусты, без пчолаў, вулей.
Ізноў, ізноў—каторы год!—
Кірую ў джунглі вуліц.

Мо між людзей твая мільгне
Касынка выпадкова!
Мо дзе ўзяцяць насустрач мне
Дзве ластавачкі броваў!

А за вясной кіпіць вясна,
Не згледзіш—дзень асенні.
Тапчу, тапчу асфальт з відна,
Шукаю голку ў сене.

Рыгор БАРАДУЛІН

НЕЗАБЫЎНЫ ЎСПАМІН

Калі ў цябе, смуглянкі,
Спытаць ці ўдзень,
Ці ўночы,
Калі, ў якой цыганкі
Ты выпрасіла вочы!

Не бойся — не сурочу!
Прыгадваеш міжволі,
Калі адмыеш вочы,
Цябе пыталі ў школе.

Дражніліся ўсім класам
Што лезла ў печ па сала
І вочы хітрым часам
Ты ў сажу закачала.

На вочы раніцою
Не шкадавала мыла.
О, як я рад за тое,
Што ты іх не адмыла!

Алесь КАСКО

МАНТАЖНІЦА

Кінула мне:—Гайда па верш!—
І паднялася пад аблокі.
Ужо дванаццаты паверх
прыслушаўся да лёгкіх крокаў.

А неўзабаве з вышыні,
дзе толькі што патухлі зоры,
сыпнулі электраагні
і заірдаліся ў прасторы.

Сакавік — мяжа зімы і радасці
вясновай.
Фотаэцюд Алеся НАДЗЕІНА.

Ступіць і то, напэўна, страх...
Яна ж—бянтэжыцца не вельмі...
Яна трымае у руках
сваіх
зямныя паралелі.

Мікола ФЕДЗЮКОВІЧ

Неба — чыстае і высокае,
сонца ў небе, ззянне ўваччу.
Я на двор стрымгалоў выскокваю
і бягу... не бягу—лячу!

Сэрца стуквае... Быццам дзяцел,
аж заходзіцца—так дзяўбе...
О, часіна спаткання з маці,
бласлаўляю навек цябе!

Тут ад боязі і дазволу—
хочаш стой, на траву прысядзь,
смейся ўдоталь, гуляй уволю
між вясковых густых прысад...

Бласлаўляю твой хлеб і рукі,
што працягнуты з поўнай місай,
голас, поўны журбы-дакукі:
«Як жывецца, сынок! Стаміўся!..»

...Вось і поўна з-за хмар пабліскае
залатым караваем хлеба...
Нават неба—такое блізкае!
Але ж маці бліжэй, чым неба.

Сяргей ГРАХОЎСКІ

ВЕКАВУХА

У роце солана і суха,
Усё заслаў туман густы,
Калі знянацку:

«Векавуха»,—

Улершыню пачула ты.

А ты ж кахала, і кахалі
Цябе да энку у душы,
І вас надзеі калыхалі,
Як на галінцы спарышы.

У хаце блізкае вяселле
Запахла брагаю густой,
І прычакала ты нядзелі
У вяночку, з белаю фатой.

А на святанні ў сельсавеце
Усіх аглушыла навіна,
Што дакацілася па свеце
Да нашай вуліцы вайна.

У полі жыта папялела,
Палалі сцены і страхы,
І ты ўжо болей не сустрэла
Сваю, дружку і жаніха.

Гарэлі і зямля, і неба,
Бой і дасюль гудзе ўвашшу.
Што ты сцярпела!

Лепш не трэба

Вярэдзіць сэрца і душы.

Яшчэ не раз хадзілі ў сваты
І бралі жаніхі ў палон,
А ты свайго чакала свята
І жаніха юначых дзён.

Адной пакут было нямаля,
Ды скупа — радасці ў жыцці.
Без ласкі ў сорак год завяла
Ты, не паспеўшы расцвісці.

Гнятуць часамі боль і скруха,
А сэрца паўтарае: «Вер!»
Ідуць гады.

А векавуха

Глядзіць на захад і цяпер.

Генадзь БУРАЎКІН

Не веру,
што з гадамі адыходзіць,
Згасае палкасць маладых сустрэч.
Прыйдзі ка мне ў пакоры і лагодзе,
Маім рукам і вуснам не пярэч.

І не хавай,
як хітрая цыганка,
Няўтольнага агню ў сваіх вачах.
Хай будзе тонкі месяц за фіранкай.
Хай будзе ціхі стогн каля пляча.

Хай згіне ўсё,
што ўжо было,
што будзе.

Але хай застануцца на вякі
Твае ненапалоханыя грудзі
І ля шчакі цяпло тваёй рукі...

РУЖЫ ДЛЯ РЭЖЫСЁРА

Кінарэжысёр — прафесія мужчын-ская. Але ў кожнага правіла ёсць выключэнні. Таццяна Лізэнава, якая зняла 12-серыйны тэлевізійны фільм «17 імгненняў вясны», Дзінара Асанава, заваяваўшая сярэбраны прыз Маскоўскага фестывалю фільмам «Ключ без права перадачы», Камара Камалава, узнагароджаная на гэтым жа фестывалі спецыяльнай прэміяй за паэтычную стужку «Горка ягада», — гэтыя рэжысёры сваімі цікавымі работамі прымусілі мужчын падзяліцца аўтарытэтам і славай на здымачнай пляцоўцы. Сярод прадстаўніц «слабага» полу асобнае месца займае Ларыса Шапіцька. Дэбютавала яна 15 год назад. За гэты час зняла толькі чатыры фільмы, але яны заваявалі на кінафестывалях 20 усесаюзных і міжнародных узнагарод. Найбольшы поспех прынес ёй фільм «Узыходжанне» па апавесці «Сотнікаў» беларускага пісьменніка, лаўрэата Дзяржаўнай прэміі СССР Васіля Быкава. Зараз, калі фільм «Узыходжанне» заваяваў галоўныя прyzы Рыжскага ўсесаюзага і Заходнеберлінскага міжнароднага фестывалю, калі фільм закуплены многімі заходнімі краінамі, а Ларысу Шапіцька называюць сталым майстрам савецкага кіно, — зараз здаецца, што яе шлях у кінематограф быў з самага пачатку ўсыпаны рукамі, што рэжысура — справа менавіта жаночая...

— Зрэшты, можа, проста ў Ларысы Шапіцька мужчынскі характар?

— Ну, як вам скажаць... Мой муж з гэтым не згодзіцца. А калі сур'эзна, дык усялякая спроба прадстаўніц «слабага» полу падрабіцца пад «мужчынскае» кіно асуджана на паражэнне.

Жанчыны павінны несці ў мастацтва свой жаночы пункт гледжання, які мужчынам часам недаступны і незразумелы. І ў той жа час — тут няма парадокса — уваходзіць у кіно жанчына мае права толькі ў тым выпадку, калі яна зможа ўзняцца над чыста «фемінісцкімі» праблемамі. Прыступаючы да здымак «Узыходжання», я хацела зрабіць фільм пра мужчын-войнаў. Я — жанчына і таму адчуваю права гаварыць пра гэта.

— Чым вас захапіла апавесць «Сотнікаў»?

— Неяк вядомы рэжысёр Анджэй Вайда, з якога пачалася слава польскага кіно, у тым ліку і ваеннага, адзначыў, што з гадамі экран усё глыбей даследуе вайну з сацыяльнага і гістарычнага пункта гледжання і ўсё больш павярхоўна — з псіхалагічнага. Сапраўды, захапляючыся расказамаі аб сутыкненні арміі, ці не забываем мы аб радавых вайны, з якіх гэтыя арміі складаліся? Ці не спрашчаем мы трагізм тых шматлікіх на вайне сітуацый, калі не ў атакуючым ланцугу, а адзін на адзін са сваім сумленнем чалавек павінен быў вырашыць пытанне жыцця і смерці.

Лёгка сказаць «павінен быў вырашыць». А як вырашаць, калі Сотнікаву ўсяго дваццаць з нечым год, і ўжо не будзе больш гэтай марознай раніцы, і мірных дымкаў над саламянымі дахамі, і светлай, чыстай прасторы за вёскай — нічога не будзе.

Лёгка сказаць «пытанне жыцця і смерці». Паспрабуй адказаць на яго, калі тэрмін, адведзены на роздум, канчаецца, і дапамогі чакаць няма адкуль, і ў знявечаным целе трэба знайсці сілы сказаць «не».

У сваёй апавесці Васіль Быкаў даследаваў вось такі лакальны, малосенскі эпізод вайны. Але ў тым і справа, што ад таго, як прыняў смерць на полі бою кожны з мільёнаў савецкіх салдат, залежаў лёс Перамогі.

Паказваючы шлях узыходжання Сотнікава да высот духу і адначасова прасочваючы шлях маральнага падзення Рыбака, які стаў здраднікам, Быкаў узвысіў гэты, здавалася б, прасты

сюжэт да філасофскіх раздумаў пра Дабро і Зло, жыццё і смерць, пра вартасць чалавечага жыцця.

У сваёй экранізацыі мы хацелі ўслед за аўтарам паказаць, што наш народ перамог не толькі сілай зброі. Ён перамог сілай нашай маральнасці.

— Нам здаецца натуральным і зразумелым, калі рэжысёры старэйшага пакалення зноў і зноў вяртаюцца да ваеннай тэмы. Яны дзеляцца з гледачамі тымі ўспамінамі, пякуючы праўда якіх заўсёды будзе хваляваць нашчадкаў. Але ў апошні час да гэтай тэмы звяртаецца ўсё больш маладых мастакоў, якія проста па ўзросту не могуць ведаць, чым былі для краіны гэтыя доўгія чатыры ваенныя гады.

— Вы хочаце спытаць, ці маем мы, неваважаўшы, права гаварыць аб вайне? Так, маем, і не толькі таму, што многіх з нас вайна кранула сваім вогненным дыханнем і раннее адчуванне ўсеагульнага гора, адзінага выпрабавання, згуртаваўшага народ, так і засталася першым незабытым жыццёвым уражаннем. Мы маем права гаварыць аб вайне яшчэ і таму, што, акрамя памяці фізічнай, памяці аднаго чалавек, існуе памяць агульна-народная, памяць гістарычная.

Кожнае новае пакаленне атрымлівае ад папярэдняга маральную спадчыну, якая з'яўляецца набыткам гістарычнага вопыту народа. Для пакалення нашых бацькоў аб'ектам пераймання былі героі грамадзянскай вайны, для нашага пакалення — Вялікай Айчыннай. Менавіта таму тэма вайны была і застаецца для нас «свайёй».

Праўда, усё сказанае вышэй зусім не гарантуе мастаку нейкае ўсёведанне, не вызваляе яго ад неабходнасці кожны раз зноў перажыць трагізм ваенных год. Для таго, каб унікнуць у сутнасць вайны, мы пазнаёмліся з дзесяткам кінаплёнак ваеннага часу, вывучылі сотні данясенняў і звадак, перавярнулі стосы кніг. Але сапраўднае ўзрушэнне зведалі мы ў Беларусі, у тых месцах, дзе трыццаць пяць год назад змагаліся і паміралі прататыпы апавесцей Васіля Быкава. Мы праслухалі запісанія на плёнку расказы людзей, якім цудам удалося выратавацца ад смерці, самі сустракаліся з відавочкамі і ўдзельнікамі партызанскіх бітваў. З гэтых сустрэч на беларускай зямлі мы вынеслі не толькі рэальныя гістарычныя факты, не толькі эмацыянальны лад будучага фільма, але і тую высокую меру праўды, якая не дазваляла зманіць у вялікім і малым.

— На Захадзе часта можна пачуць здзіўленыя галасы мастацтвазнаўцаў, якія не могуць зразумець, чаму сёння, праз больш як трыццаць год пасля перамогі, мы працягваем пісаць кнігі і здымаць фільмы аб вайне?

— Я чула гэтыя пытанні не адзін раз, калі наш фільм прадстаўляў савецкае кінамастацтва на фестывалі ў Заходнім Берліне. Але адказаць мне на такія пытанні не спатрэбілася, таму што на іх адказала зала. Адказвала слязамі, апладысмантамі, шчырым хваляваннем. На абмеркаванні фільма ў рабочым клубе ўстаў адзін немалады ўжо немец і падзякаваў здымачнай групе за тое, што мы нагадалі людзям аб здольнасці фашызму разбэшчаць душу і аб неабходнасці змагацца з гэтым злом ва ўсе часы.

Да гэтага я магу толькі дадаць, што, здымаючы «Узыходжанне», мы зусім не хацелі ператварыцца ў скрупулёзных гістарыяграфу, нас цікавіў сучасны сэнс твора. Мы хацелі расказаць аб тым, як патрэбны нам Сотнікавы сёння. Расказваючы аб вышніх падзвігу, на якія можа ўзняцца чалавек, мы хацелі асэнсаваць патрэбу нашага грамадства ў высокіх ідэалах, патрэбу сённяшняю і вечную.

Вёў гутарку Леанід ПАЎЛЮЧЫК.

НА ЗДЫМКУ: кінарэжысёр Ларыса ШАПІЦЬКА.

АСВЕТНИЦА З ЦІМКАВІЧ

ЗІНАІДА РАМАНЕНКА — ДЫРЭКТАР ЦІМКАВІЦКАЙ СЯРЭДНЯЙ ШКОЛЫ ІМЯ К. ЧОРНАГА БОЛЬШ ВЯДОМА ЯК РЭЖЫСЁР ПЕРШАГА У БЕЛАРУСІ СЕЛЬСКАГА НАРОДНАГА ТЭАТРА.

— Памятаеце тую жанчыну, з якой мы так ажыўлена размаўлялі ля Палаца культуры? Так, у Мінску, калі ішла абласная дэкада тэатральнай творчасці. Гэта ж была мая колішняя аднакласніца. Яна цяпер у Мінску жыве. Глядзела яна спектакль «Ясонаўскія маладзіцы», потым дзялілася ўражаннямі. «Гляджу, кажа, нешта ж баба Фядора надта знаёмая. Ці не Зіна гэта? Так і ёсць. І якога гапака вы з дзедам пад кенец урэзалі!» А я смяюся. Мне прыемна ад яе радасці. І таму, што яна ведае мой узрост і не раіць кідаць даўняе захапленне, і таму, што наш тэатр яе цікавіць.

Усё мае жыццё звязана з Цімкавічамі і самадзейнасцю. У гадоны год вярнуўся з Украіны на Капыльшчыну мой бацька, Іосіф Чараховіч. Прывёз у родныя мясціны жонку-украінку і двое дзяцей. Вось у Цімкавічах я і расла, вучылася, іграла ў школьным драмгуртку. Не памятаю добра сваю першую ролю, але праз год мне даручылі Паўлінку. Для мяне гэта было сапраўдным шчасцем. Вам цяжка ўявіць той час. Калі я скончыла школу, ішоў васьмы год Савецкай улады. Я сама праз туман гадоў бачу толькі асобныя рысы той летуценнай і даверлівай вясковай дзяўчынкі, што прагна імкнулася да добра і прыгажосці. А жылі мы бедна. Ехаць вучыцца некуды далёка не было як. Ды і быццам такой патрэбы не было ні ў мяне, ні ў бацькоў. Падаралася я ў Слуцкае педвучылішча. Тут нават пешкі штотыдзень можна было схадзіць да бацькоў за харчамі. Інстытут скончыла многа пазней, завочна.

Гады тры назад прыязджала ў Цімкавічы Елізавета Каленчыц. Нам з ёй у адзін год давалося выбіраць жыццёвы шлях. Я пайшла вучыцца на настаўніцу. А ёй «добрыя людзі» арганізавалі выклік у Амерыку, да жаніха. І паехала яна за акіяна, ні разу не бачыўшы свайго нарочанага. Быў ён разы ў два старэйшы за яе. Нялёгка ёй было, шмат давалася перажыць, цяжка працаваць, але душа не зачарсцвела, мы былі рады сустрэчы і ўспамінам юнацтва. Тое, што я дырэктар школы, уразіла яе. А я ж з першага пасляваеннага года на гэтай пасадзе!

І самадзейнасць ніколі не кідала. Можна перадалася апантанасць ад маіх цімкавіцкіх настаўнікаў, можа паўплывала сустрэча з Уладзіславам Галубком, але тэатр стаў для мяне першай жыццёвай патрэбай. Я не боюся ў гэтым выпадку гучны слоў. Іх справядліваць падмацавана дзесяткамі гадоў бескарыслівай працы.

На свой самадзейны тэатр я гляджу як на працяг настаўніцтва. Гэта асветніцтва, па сутнасці. Кожны свой новы спектакль мы паказваем у Цімкавічах, Быстрыцы, Лешні, Раёўцы, Прусах і многіх іншых вёсках раёна. Нас нярэдка запрашаюць у суседнія раёны, двойчы выступалі на Украіне — там ёсць такія ж энтузіясты. Вядома, бываем мы на аглядах, удзельнічаем у конкурсах. Да 50 пастановак вытрымлівае спектакль. А штогод мы рыхтуем новы. Прыкіньце, як часта даводзіцца выступаць. А гэта ж самадзейнасць. Людзі аддаюць ёй толькі вольны ад работы час.

Па традыцыі ў калектыве пераважна настаўнікі нашай школы. Праўда, ёсць яшчэ дзіцячая студыя, якая таксама штогод рыхтуе новы спектакль. Калі мы паставілі п'есу «Дзеці аднаго дома» І. Шамякіна, Іван Пятровіч прыехаў на прэм'еру. Ведаеце, што ён сказаў? «У вашым выкананні спектакль глядзець больш цікава, чым у прафесійных тэатрах юнага гледача. Там дарослыя паказваюць дзяцей, а ў вас школьнікі чужою іграюць сваіх равеснікаў — непасрэдна, свежа».

Часам пытаюць, ці не памянае тэлебачанне колькасць гледачоў на нашых выступленнях. Жартам я заўсёды адказваю, што калі нас паказваюць па беларускаму тэлебачанню, дык глядзіць уся рэспубліка. А ў сельскіх клубах часам здараюцца такія кур'ёзы. Прыязджаем мы ў вёску. Нас ветліва сустракае старшыня калгаса і просіць крыху адпачыць з дарогі. У зале — ні душы. «Не хвалойцеся, — супакойвае старшыня. — Я толькі скончыла тэлеперадача — ішоў тады папулярны фільм — усе збяруцца імгненна». Так яно і атрымалася.

А ў другой вёсцы ў час прадстаўлення раптам патухла святло. Праўда, па ходу дзеі на сцэне была ноч, гутарылі начныя старажытныя прахожы. Але ж яны нібы кінутыя на волю лёсу. Ні рэжысёр, ні суфлёр дапамагчы ім не могуць. А тыя не разгубіліся. Быццам так і тэрба — абменьваюцца рэплікамі ў цемры. Гледачы не зварухнуцца. Толькі паціху ўключаюць

кішэнныя ліхтарыкі. Так і скончыўся спектакль. Люстры ўспыхнулі, калі артысты выйшлі кланяцца. Я так і не ведаю, што там здарылася з электрычнасцю. Але воплескаў нам выпала ў той вечар як ніколі.

Вяскоўцам падабаюцца спектаклі, у якіх яны... ну, як бы гэта сказаць — бачаць сваё жыццё збоку. Яны перажываюць тады за герояў нібы за родных ці блізкіх, згадваюць і абмяркоўваюць сітуацыі нават праз нейкі час пасля спектакля. Бывае, што нас пазнаюць у аўтобусе ці на вуліцы (не ў Цімкавічах, вядома, тут настаўнікаў усе ведаюць) і раяцца, просяць парады. Грамадская думка робіць такім чынам самадзейнага актёра — настаўніка, хавальніка маральных нормаў.

Таму я імкнуся падбіраць п'есы актуальныя, надзённыя, каб гаварыць з людзьмі менавіта пра тое, што іх хвалюе. Чытаю амаль усё, што пішуць беларускія, рускія і ўкраінскія драматургі. Пераклады з рускай і ўкраінскай мовы раблю сама. Па адукацыі ж я філолаг. Задумваючы новы спектакль, я кожны раз перажываю ўзрушэнне. Уяўляю будучыя мізансцэны, прадумаю сюжэтныя лініі, намячаю выканаўцаў. Далёка за поўнач буду сядзець за машынкай, друкуючы тэксты роляў. Сама я амаль не іграю цяпер. Хіба што часам сваіх равесніц, бо маладыя настаўніцы саромеюцца грывіравацца пад бабুলу. А ў мяне летась пятая ўнучка нарадзілася. Я і без грывы ў вобразе.

З таго часу як мы атрымалі званне народнага — у 1967 годзе, пасля пастаноўкі «Ганкі» У. Галубка — тэатр займае свой аўтобус. Калектыву стаў больш лёгкі «на пад'ём».

Дэвізам майго жыцця можна лічыць словы пра тое, што калі іншыя вучыш, дык і сам павінен рабіць правільна. І на сцэне, і ў паўсядзённым жыцці. Мне падабаюцца людзі актыўныя, дзейныя, якія не баяцца браць на сябе адказнасць, цэняць калектыву. Таму з прыемнасцю прымаю на работу колішніх сваіх вучняў, якія пасля інстытута вяртаюцца ў родную вёску. А заўважыўшы здольнасці — запрашаю ў тэатр. Цімкаўскія традыцыі асветніцтва павінны жыць.

Маналог слухала і запісала
Валянціна ТРЫГУБОВІЧ.

ВЫСПЯВАННЕ ДУШЫ

Першая кніга вершаў Нэлы Тулуपाвай «Станцыя надзей» аддзелена ад другой — «Дабрадзей» не толькі тэрмінам у шэсць год — дыстанцыя паміж імі належыць не часу.

«Дабрадзей» нараджалася ў мяне на вачах — гэтак жа, як нараджалася іншая Нэла Тулупава, не падобная да герані свайго першага кніжкі з яе мілым дзявоцым какецтвам, са шчаслівай узгодненасцю думкі і сэрца, з затоеным у душы багаццем народнай творчасці і ўмельства — багаццем, якое заўважала пра сябе нясмела, як бы саромеючыся нейкай свайго «несучаснасці». А між тым яна вырасла ў стыхі фальклору, увабрала яго ў сэрца і, не ведаючы аўтарытэтных выказванняў спецыялістаў, што «разгадка многіх і вельмі разнастайных з'яў духоўнай культуры хаваецца ў фальклоры», шукала слова, якое ўвабрала б у сябе ўвесь цяжар яе жыццявага і духоўнага вопыту, а разам з тым і светлы абсяг казкі, з яе высокай мудрасцю і дабрынёй. Казка жыве ў ёй, больш мудрая і праўдзівая, чым сама развага, чым самая жорсткая рэальнасць.

Прыпамінаецца: разглядаючы «загатоўні» да апавесці «Прадыслава», я паказала Нэлі запіс пра першую лекарку старадаўняй Русі — Зою-Еўпраксію, якую прызвалі «Дабрадзей».

— Дабрадзей? — адразу ж перапытала Нэла. — Ці не пра яе казала бабуля, ходзячы за зёлкамі: «Нядзеля — дзень Дабрадзей»?

Нас абедзвюх усхвалявала гэтая блізкая, жывая сувязь, прышоўшая ў сёння з далёкіх часоў. Вось тады, збіраючы матэрыял пра Зою-Дабрадзей, задумала Нэла паэму пра парабалічнасць часу, што лучыць мінулае і будучае, пра вечную абаяльнасць народнага мастацтва і слова, што прарастае ў душы як зерне, пасеянае яшчэ продкамі.

Паволі расло ў ёй адчуванне магутнасці і стыхійнасці жаночай душы, якое трэба ўсведаміць, знітаваць з пошукамі духоўнага эквіваленту гэтай стыхіі, спалучыць з цнатлівым светам казкі. Таму, мне здаецца, паэма «Марэна» не столькі пра каханне, колькі спроба праз каханне вызначыць межы жаночай душы, якая з найбольшай сілай раскрываецца менавіта ў каханні, у пашчоце да ўсяго зямнога. Пяшчота гэтая ў Нэлы Тулупавай — страснае адмаўленне раўнадушша, адчужанасці, перасцярога тым, хто не разумее, што цеплыня душы, можа, самы дарагі скарб.

О, колькі ў нас, людзі,

Пяшчоты.

Як мёду у ліпеньскіх сотах,

Як на небе блакіту,

Як сонца на хвалях ракі.

А нам усё некалі, некалі...

Пасля і аддаць яе некаму...

Сучаснасць лексікі, зварот да старажытных міфаў і прытчаў як спроба абагульніць роздум пра час і эмацыянальнасць душы таксама прыходзілі да Нэлы Тулупавай не адразу. Апошнія гады былі для яе асабліва напружанымі, яна адначасна і прагна вучылася, чытала, спасцігала новае. І як ёй ўзнаўляла ў памяці скарбы фальклору, перабіраючы іх чужым сэрцам, то цалкам уваходзячы ў іх прываблівы свет (і тады пісаліся песні, дакладней, словы да песень, некаторыя з якіх гучаць ужо і на ўсесаюзным радыё), то аддаляючыся — і тады ствараліся вершы, якія сучасная крытыка называе інтэлектуальнай паэзіяй. Але сама назва зборніка, як камертон, вызначыла агульны яго настрой. Ён стаў сінтэзам стыхійнага і разумавага, прыроднага і сацыяльнага пачаткаў чалавечай душы, і ўсё гэта трымаецца на моцнай аснове фальклору...

Не варта цытаваць асобныя радкі. Зборнік трэба чытаць — і тады, верш да верша, складзецца няўлоўнае, здавалася б, аблічча Жанчыны — і ў анталогічным, і ў касмічным значэнні гэтага слова: жанчыны, якая здольна хапаць моцна і страсна, жанчыны, якая сама па сабе з'яўляецца носьбітам магутнага жыццядайнага пачатку — і адначасна мудрасці; жанчыны, якая ўсведамляе сябе, сваё месца ў свеце, здольна нароўні з мужчынам пераўтварыць яго — і тонка адчувае кволасць сваю і безабароннасць... Нэла Тулупава дае нам гаму станаў душы, якая адчувае трагізм жыцця — і яго характава, няўстойлівасць свету — і яго вечны кругаворот, адчувае сваё ўласнае выпяванне — тое выпяванне, пра якое марыць кожная з нас.

Вольга ПАТАВА.

ВЫСТУПАЮЦЬ «АЛЕСІ»

Мы сустрэліся ў дарозе. Аўтобус вёз нас у Польшку Народную Рэспубліку на святкаванні 60-й гадавіны Кастрычніка. Я адразу заўважыў, што мае спадарожнікі — адзінаццаць жанчын і адзін мужчына добра ведаюць адзін аднаго, аб'яднаны нейкім агульным інтарэсам.

Усё стала зразумелым, калі яны заспявалі. Пад акампанімент баяна імкліва несліся ўдалачынь чужоўныя песні — беларускія, рускія, украінскія. Я быў у захапленні ад зладжанасці і шматгалосся ансамбля, самабытных апрацовак, майстэрства выканаўцаў.

Так я пазнаёміўся з жаночым вакальным ансамблем «Алесі» і яго кіраўніком Аляксандрам Гундаравым. Гэты самадзейны калектыв быў створаны ў 1972 годзе на вытворчым аб'яднанні «Гарызонт». У тым жа годзе ансамбль перамог на Рэспубліканскім конкурсе патрыятычнай песні. Летась-

зноў поспех — «Алесі» сталі лаўрэатам першага Усесаюзнага фестывалю самадзейнай мастацкай творчасці, ёй прысвоена званне народнага калектыву.

Зараз у рэпертуары ансамбля больш за трыццаць твораў — розных па структуры, рытму, характару. Тут і народныя беларускія песні. «Зялён гай», «Ой рана на Пвана», «Што за месяц, што за ясны», песні савецкіх кампазітараў, якія атрымалі новыя апрацоўкі ў калектыве: «Руская кадрыль», «Ой балалайка», «Ручнікі». Часта ў выкананні ансамбля творы гучаць без музычнага суправаджэння, што патрабуе ад выканаўцаў высокага майстэрства.

«Алесі» спявалі ў цэхах заводаў і вытворчых прадпрыемстваў Мінска, у Рызе і Каўнасе, Ерэване і Днепрапятроўску, у гарадах ГДР і Польшчы.

За пяць гадоў жаночы калектыву практычна не змяніў-

ся. Людміла Чарніна, Ада Галубовіч, Вольга Кітаева, Алена Шчука, Ірына Радзівіла, Людміла Сідарэнка, Таісія Дубінкіна, Святлана Захаронак спяваюць у ансамблі з дня яго заснавання, Ніна Асмалоўская, Алена Масюк і Галіна Смятаніна прыйшлі пазней. Спявачкі

маюць розныя прафесіі і спецыяльнасці, але ўсе яны аднолькава аддаюць песні.

І кожны раз у час нашай сумеснай паездкі па Польшчы, калі я бачыў, што жыхары з замілаваннем слухаюць песні беларускіх жанчын і просяць спяваць яшчэ, я быў шчаслі-

вы і горды. Бо знаёмы з «Алесі».

Ю. ВАСІЛЬЕВ.

НА ЗДЫМКАХ: у час знаходжання ў Польшчы ўдзельніцы ансамбля «Алесі» ўсклалі кветкі да помніка савецкім воінам; салістка Таісія ДУБІНкіна і Ніна АСМАЛОЎСКАЯ.

Фота аўтара.

УВЕРХ, ДА П'ЕДЭСТАЛА

Адночы да трэнера Уладзіміра Швальбо падышла дзяўчынка:

— Я таксама хачу займацца ў вас.

— Чым? — здзіўлена спытаў трэнер.

— Скачкамі на батuce, — смела і ўпэўнена адказала малая.

Так яны пазнаёміліся. Было гэта каля пятнаццаці гадоў назад.

Сталася і ўменне прыйшлі да Тані не адразу. Шмат часу разам з трэнерам правяла яна ў спартыўнай зале, развучваючы новыя элементы і скачкі. З кожным разам яны ўскладняліся, удасканаліся. Нярэдка задумваліся трэнер і вучаніца: а навошта ўсё гэта? І адказвалі на сваё пытанне новымі трэніроўкамі: чалавеку ўласціва імкненне да прыгажосці і гармоніі, яму прыемна ўсведамляць, што мяжа немагчымага ўпарта адсоўваецца ўсё далей.

Вось ужо восем гадоў з поспехам выступае віцебская спартсменка на ўсесаюзнай

арэне. Былі поспехі, былі і няўдачы. Але ніколі не шкадуе Таццяна, што выбрала гэты від спорту.

У 1974 годзе маладую віцебскую спартсменку ўключылі ў састаў зборнай Савецкага Саюза для ўдзелу ў першынстве Еўропы.

— Трэба нам цяпер займацца яшчэ больш, — сказаў, даведаўшыся аб гэтым, Уладзімір Швальбо. — Адказнасць узрасла...

Таня выдатна разумела свайго настаўніка. І на першынстве Еўропы выступіла проста бліскуча. У сіхронных скачках яна разам з Вікторыяй Бялявай з Нікалаева заваявала залаты медаль чэмпіёнкі.

Потым Таццяна выйшла замуж. А калі нарадзіліся дачкі-блізняты Лена і Наташа, пра спорт, здавалася, трэба было забыцца. Але праз год Таня Палюх прыйшла ў спартыўную залу.

— Не магу інакш. Вядома, стала цяжэй, часу не хапае, — расказвае яна. — Хаця глядзець дзяцей дапа-

магаюць мне маці і муж, суседзі. І ўсе яны вельмі турбуюцца пра мае заняткі.

Чэмпіянат Савецкага Саюза па скачках на батuce праходзіў у канцы мінулага года ў Ленінградзе. Чэмпіёнкі свету і Еўропы Вольга Старыкава, Вікторыя Бяляева, вядомыя спартсменкі Таццяна Анісімава, Галіна Гайваронская прэтэндавалі на перамогу. Але не яны ўзышлі на верхнюю прыступку п'едэстала гонару. Пераможцай чэмпіяната стала Таццяна Палюх.

Так яна і жыве паміж буднямі і святамі. Спартыўны, перамогі. Потым зноў сямейныя клопаты, трэніроўкі, экзаменацыйныя сесіі ў Беларускай інстытуце фізічнай культуры.

А ў сакавіку ў Аўстраліі пройдзе сусветнае першынство, сярод удзельнікаў якога будзе і Таня Палюх.

Скачкі на батuce пакуль яшчэ не алімпійскі від спорту. Але няма сумнення, што з цягам часу ён будзе ўключаны ў праграму Алімпіяд. Бо з кожным годам батучысты заяўляюць аб сабе ўсё больш гучна. Прыгажосць іх камбінацый, віртуознасць, смеласць не могуць не захапляць. Сярод тых, хто пракладае гэтаму віду спорту шлях да міжнароднага прызнання, і віцэчанка Таццяна Палюх.

А. МЯСНІКОУ.

РУКАМИ НАРОДНЫХ МАЙСТРОЎ

У колішнім сялянскім побыце разнастайны доўбаны посуд займаў, бадай, асноўную частку набытку. Ступы, ночы, бочачкі, міскі, лыжкі, сальніцы, чарпакі, каўшы былі ў кожнай гаспадарцы. Зроблены з дапамогай нескладаных інструментаў, доўбаны посуд устойлівы, яго формы заўсёды крышачку асіметрычныя, а паверхня, апрацаваная разцом, нібы ўтрымлівае цяпло чалавечых рук. Ён прыгожы нават пры адсутнасці дэкору. Мастацкая выразнасць вырабаў дасягаецца кампактнасцю форм, гарманічнасцю частак, зграбнасцю сілуэта. Такая гармонія мастацкасці і утылітарнага прызначэння — вынік шматвяковага вопыту народных разьбяроў.

У найбольш старажытных і архаічных вырабах нярэдка выразна бачны расплывістыя формы жывёл і птушак. Несумненна, што такія рысы калісьці надаваліся посуду з магічнымі мэтамі, пазней жа яны сталі проста сродкам мастацкай выразнасці. Так, сальніцам надавалі выгляд пльвучай качкі, а ручкі коўшыкаў выразалі ў выглядзе конскай

галавы ці пеўневага грэбня.

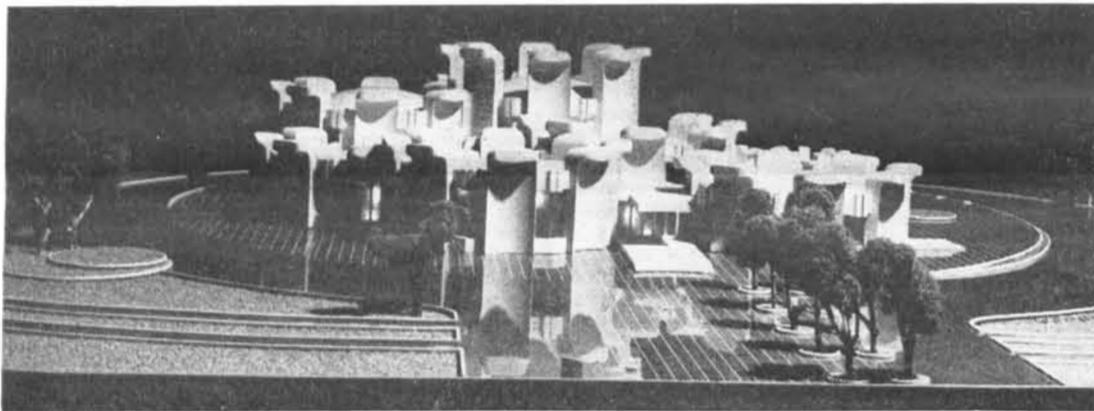
Нярэдка майстры не задавальняліся канструкцыйнай прыгажосцю сваіх вырабаў і дадаткова аздаблялі іх разьбяным дэкорам. Талеркі, сальніцы, лыжкі, коўшыкі з нескладаным геаметрычным ці раслінным арнамантам ператвараліся ў такіх выпадках у сапраўдныя творы мастацтва, ажыўляючы небагаты інтэр'ер сялянскага жылля.

Карэньныя змены ў жыцці сучаснай вёскі абясцэнлілі драўляны доўбаны посуд, які саступіў месца таннаму і гігіенічнаму шклянному, фаянсаваму, металічнаму. Мастацкія ж якасці доўбаных посуду скарыстоўваюцца сённяшнімі ўмельцамі-разьбярамі А. Рабцавым, В. Альшэўскім, І. Мірончыкам, П. Гладзікавай пры стварэнні рэчаў дэкаратыўна-прыкладнога характару, для аздаблення інтэр'еру сучаснага жылля.

НА ЗДЫМКАХ: ступа са Случчыны [пачатак XX стагоддзя] і коўшык з Міншчыны [канец XIX — пачатак XX стагоддзя].

Я. СУНЦА.
Фота аўтара.

ПАЛАЦ-КВЕТКА

Рабочы кабінет архітэктараў «Мінскпраекта» лаўрэатаў Ленінскай прэміі Юрыя Градава і Леаніда Левіна — на сёмым паверсе. Знаёмыя будынкі цэнтра беларускай сталіцы адсюль бачны як на далоні. Асабліва выразны чырвоны сілуэт Дома кіно. Адсюль ўсё здаецца лялечным — дамы, машыны. Больш рэальна ўспрымаюцца эскізы, макеты, размешчаныя ў пакоі побач.

Вось Леанід Левін паказвае мне, як будзе выглядаць новы Палац сямейных урачыстасцей.

— Скажыце, вам гэты будынак нічога не нагадвае? — пытаецца ён.

— Падобны на кветку.

— Так, — узрадаваўся архітэктар, — аўтарская група — Юрый Градаў, Анатоль Снадскі, інжынер Уладзімір Сусько і я доўга шукалі вобраз нашага палаца і, па-мойму, знайшлі найбольш дасканалы. А падказалі яго старадаўнія вераванні славян у кветку папараці, якая прыносіць людзям шчасце.

Прыгажосць і паўнату пачуццяў, эмоцый, радасць жыцця яны атажсамлівалі з гэтай кветкай. Бачыце, наш будынак складаецца з некалькіх блокаў — шматграннікаў розных памераў, якія звонку нагадваюць пялёсткі. Палац будзе размешчаны ў маляўнічым месцы на Паркавай магістралі, паблізу Камсамольскага возера.

— А як тут будуць праходзіць вясельныя ўрачыстасці?

— Уявіце сабе, што вы разам з вясельным картэжам збочаеце з ажыўленай магістралі і ўязджаеце на алею, дзе радамі высаджаны бярозы і клёны, што сімвалізуюць Яе і Яго. Алея вядзе да палаца. Праз парадны пад'езд вы трапляеце ў прасторны вестыбюль, упрыгожаны вітражамі. Адпачыць можна ў пакоях нявесты, жаніха, бацькоў.

Праз некаторы час адміністратар запрашае гасцей у рытуальную залу. Туды вы паднімаецеся па ўрачыстай параднай лесвіцы. У палацы дзве рыту-

альныя залы. Яны зроблены ў выглядзе шматграннікаў і багата ўпрыгожаны.

Пасля рэгістрацыі зноў па параднай лесвіцы гасці спускаюцца ў банкетную залу, каб па традыцыі выпіць бакал шампанскага ў гонар маладых.

Перш чым прайсці па гэтых залах пад вясельны марш Мендэльсона, маладыя падаюць заяву, заказваюць кветкі, аўтамабіль, фотаальбом, кінафільмы, вясельнае ўбранне. Усё гэта можна будзе зрабіць у мясцовым бюро добрых паслуг.

— Мы нічога не мяняем у наваколлі Палаца, — дадае Леанід Левін. — Лічым, што спалучэнне тонкай, пяшчотнай беларускай прыроды з сучаснай архітэктурай дазволіць дабіцца закончанасці задуманага вобраза, яго паэтычасці.

Н. КІРПІЧЭНКАВА.
НА ЗДЫМКУ: так будзе выглядаць Палац сямейных урачыстасцей.

Фота А. ЗМІТРОВІЧА.

Гумар

А яна кажа, што я мала займаюся гаспадаркай...

Паміж музай і жонкай.

Малюнкi студэнткі 4-га курса Беларускага ўніверсітэта Н. ЛУГАВОЙ.

ГОСЦІ ПАКАЗАЛІ ПРЭМ'ЕРУ

У Гомелі прэм'еру спектакля «Белая хвароба» па п'есе К. Чапко паказаў драматычны тэатр з горада Чэске-Будзеевіцы.

Госці з Чэхаславакіі наведвалі прадпрыемствы і ўстановы абласнога цэнтра, сустрэліся з хлебаробамі калгаса імя Урыцкага.

«УРОКІ ГАННЫ САВЕЛЬЕЎНЫ»

Шчасце педагога... У чым яно? Для настаўніцы малявання Кашчынскай школы, што на Віцебшчыне, Ганны Асіпкавай — у тым, што робяцца дабрэйшымі яе вучні, дакранаючыся да мастацтва. Як скульптар, лепіць Ганна Савельеўна характары сваіх выхаванцаў — будучых грамадзян, знаёміць з багаццем і разнастайнасцю свету прыгажосці. Аб гэтым расказа дакументальны фільм «Урокі Ганны Савельеўны», здымкі якога закончыліся ў творчым аб'яднанні «Летапіс» кінастудыі «Беларусьфільм».

ВАЧЫМА СЯБРОЎ

У Саюз пісьменнікаў Беларусі прыйшоў падарунак ад польскіх сяброў — кніга «Польшча ў савецкай пазіі», якую выпусціла Лодзінскае выдавецтва. У ёй змешчаны вершы паэтаў савецкіх рэспублік, прысвечаныя братняй Польшчы, яе народу. Сярод аўтараў — беларускія паэты Якуб Колас, Язэп Пушча, Пятрусь Броўка, Максім Танк, Пімен Панчанка, Кастусь Кірзенка, Аляксей Зарыцкі, Еўдакія Лось, Рыгор Барадулін, Янка Сіпакоў, Алег Лойка, Сяргей Панізнік.

РЭДАКЦЫЙНАЯ КАЛЕГІЯ

НАШ АДРАС:

МІНСК-ГСП, ЛЕНІНСКІ ПРАСПЕКТ, 44.
ТЭЛЕФОНЫ: 33-01-97, 33-16-56, 33-02-80, 33-03-15, 33-07-82.

Ордэна Працоўнага Чырвонага Сцяга друкарня выдавецтва ЦК КП Беларусі.
Зак. 379